

עין משפט נר מצוה
 ט מיי פ"ב מהל' שמיטה
 ויובל הל' ה. י מיי פ"ב מהל'
 שמיטה ויובל הל' ד. כ מיי
 פ"ב מהל' שמיטה ויובל הל' ו.

רמב"ם דפוס ישן

וסהר הוא גדרות צאן ששם
 יאספו הצאן ואמר כשירצה
 לזבל שדהו בשנה שביעית
 יעשה הגדרה שיעורה **כבית**
סאתים ויכניס בהם הצאן כדי
 שיזבלו וכשירבה הזבל יסיר
 השלש קירות ויעזוב הרביעי
 ויחזיר השלש קירות מאחורי
 המקום ההוא אל הצד האחר
 ויהיה כמו כן סהר מבית
 סאתים מצד אחר: **נמצא**
מדייר בית ארבעת סאין.
 ויהיה קיר אחד מארבע קירות
 של סהר משותף בין הסהר
 הראשון שיש בשיעורו בית
 סאתים ובין הסהר השני העשוי
 מצד השני והיא **רוח אמצעית**
 שזכר: **ורבן שמעון בן**
גמליאל אומר כשיעשה סהר
 מבית סאתים כמו שהותר לו
 לעשות סהר שני מן הצד האחד
 כן מותר לו לעשות סהר מכל
 צד מצדי הסהר הראשון ויהיה
בית שמונה סאין חוץ
 מהסהר הראשון. ותנא קמא
 אומר כשתהיה השדה כולה
בית ד' סאין אסור לו לעשות
 בהם סהר של בית סאתים וסהר
 אחר בצדו שימלא השדה כולה
 דומן ונראה שנודבלה
 בשביעית ויספיק לו **ל'הוציא**
 הדומן **בית הסהר** ולעשות
 ממנו אשפה כפי מה שהתנה
 בעשיית האשפות במנינם
 ושיעורם. ואין הלכה כרשב"ג:

הערות לר"ש

12 הרע"ב. ובכ"י: כענין.
 13 עיין בתוי"ט כאן ובר"ש
 לקמן פ"ד מ"ב. *13 כ"י.
 ובד"י: מאסף כל הזבל ועושה
 ממנו. 14 עיין חזו"א סימן
 יט ס"ק יג. 15 בכ"י: סהר.
 16 בכ"י: סחרין. 17 הג' הגר"א
 ודפוס וילנא. 18 הג' הגר"א
 (וכ"ה בירושלמי), ור"ל בין
 אבן לאבן וכן בין חבל לחבל
 שלא יהא ג"ט. תוספתא.
 [ובכ"י ובד"ר ליתא מ"ובלכ"ר]
 עד "אותו המקום". 19 בכ"י:
 עליה.

ליקוטים

דר"מ פליג וס"ל דכן אין
 מוסיפין על המשפלות.
 (רש"י)
 ה. במשנה. לא יפתח. פי'
 שלא יתחיל לחצוב אבנים
 בתוך שדהו עד שיהיו במקום
 אחד כ"ז אבנים דאז אין לחשוד
 אותו שכוונתו משום הארץ.
 והאבנים אין שיעור לארץ
 ורחבן וגובהן, רק שיהיו
 מונחים ג' אבנים על ג' ברום ג',
 ושטח שיש בו ג' על ג' נקרא
 מורביה.
 (חי'דושי הגר"א)
 לא יפתח כ"י. לולי פי'
 רבותי נ"ע הייתי מפרש עד

כך השדה מוזבלת, ללא נקט מדייר אלא כלשון העמדה
 בעלמא) [מלשון דיר של בהמות שאין לו מקום פנוי
 אלא שם להעמידם, ולא במתכוין לזבל שדהו בענין¹²
 זה] שלאחר כך¹³ יאסף כל הזבל ויעשה^{13*} ממנו שלש
 אשפות לבית סאה כשיעור של
 מעלה¹⁴: סהר¹⁵. היקף של
 מחינה סביב האלף. ואמרינן
 צירושלמי (שם) **צבל עושין**
סהרין¹⁶ [צמחללאות]¹⁷ ובקש
 וצאננים, אפי' שלשה חבלים זה
 למעלה מזה חה למעלה מזה
 וצבל ש[אלף]¹⁸ יהא צין סהר
 לסהר כמלוא סהר. אותו
 המקום חולצו בו וגוזזו בו
 ומוליך ומציא האלף לרך
 עליו¹⁹: **עוקר שלש רוחות.**

שדהו עושה סהר לבית סאתים
 עוקר שלש רוחות ומניח את
 האמצעית נמצא מדייר בית ארבעת
 סאין רבן שמעון בן גמליאל אומר
 בית שמונת סאין היתה כל שדהו
 בית ארבעת סאין משייר ממנה
 מקצת מפני מראית העין ומוציא
 מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך
 המזבלין: ה' לא יפתח אדם

כשנתמלאת זבל עוקר מן הסהר שלש רוחות, וזוקפן לזבל
 אחר של אמצעית, ומדייר שם כמו כן צית סאתים,
 ועושה אשפות בתוך שדהו כמו שאמרנו למעלה ג'
 אשפות לבית סאה: **נמצא מדייר בית**
ארבעת סאין. סאתים מלזבל זה של אמצעית
 וסאתים מלזבל אחר. ואשמעינן מתני' דשרי לדייר צית
 ארבעת סאין קודם שיעשה ממנו אשפות בשדה, אבל
 טפי לא, שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין. ורבן שמעון
 צן גמליאל שרי עד ח' סאין. וכל זה בשדה גדולה
 שעדיין נשאר ממנה הרבה שלא מדיירה: **רשב"ג**
אומר בית ח' סאין. צירושלמי (שם) תני רבי
 שמעון צן אלעזר אומר אם רצה תוקע יתד בצרף
 ועושה ד' סהרין מד' רוחותיה של ח' סאין: היתה שדהו בית ד' סאין.
 דהא לאמנן היינו בשדה של ה'
 סאין, אבל מכוונת של ארבעת סאין משייר מקצת: מפני מראית העין. שלא יהא נראה כמזבל שדהו אם היה
 עושה כולה סהר: כדרך המזבלין. ג' אשפות לבית סאה:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

דמותר לדייר. [ובירושלמי פריך] והתנן (לקמן פ"ד
 מ"ב) נטייבה או נדיירה, למימרא דאסור. א"ר יונה
 כן היא מתני' הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו
 שהיא (ד') [ה']¹ סאין עושה סהר בית סאתים. תניא
 (תוספתא פ"ב) בכל עושין סהרין במחצלות ובקש
 ובאבנים אפילו [שלשה] חבלים זה למעלה מזה.
 אותו המקום, פי' היינו בית סהר, חולב בו וגוזז בו
 ומוליך ומביא הצאן דרך עליה. נתמלאת² מן הזבל,
 עוקר מתוך הסהר ג' רוחותיו, ועושה אשפות
 בתוך שדהו פי' בתוך בית סאתים כדרך המזבלין,
 נמצא מזבל בית ד' סאין. רבן שמעון בן גמליאל
אומר בית ח' סאין. תניא ר"ש בן אלעזר אומר אם
 רצה תוקע יתד בשדהו ועושה ד' סהרין בד'
 רוחותיה ויבוא לדייר ח' סאין. היתה שדהו. פי' זה
 שאמרו מזבל בית ד' סאין, בששדהו בית ה' סאין
 או יותר שישאר מקום מן השדה שאינו מזובל, אבל
 בשדה מכוונת בית ד' סאין כשמוציא הזבל מן הסהר
 לא יזבל כל בית סאתים אלא משייר ממנו מקצת
 מפני מראית העין שלא יראה כמזבל שדהו אלא
 כמטהר סהרו מזבלו שלא יטנפו הצאן בזבלים. תניא

פירוש הרא"ש

סאתים של ח' סאין: היתה כ"ז שדהו בית ד' סאין.
 צית ד' סאין לשייר אלף אם לא היה כי אם צית סאתים אין צריך לשייר (אלף)¹: כדרך המזבלין. ג' אשפות לבית סאה:

1 הגהת הגר"ז. 2 קטע זה הוא המשך לשון התוספתא.
 3 כנדצ"ל.

זה מחצב מקום חניצה שחוצצים ממנו האזנים, לפי שזה תיקון לארץ כשמסיר ממנה האזנים: שלש מורביות שלש ערימות אזנים הבולטות על הארץ. ואם כבר התחיל לחצוב ממנו לפני השביעית, ופילל ממנו עשרים ושבע אזנים מותר לו לפלל ממנו בשביעית. וכל זה אם לא נתכוין לתקן שדה, אבל אם נתכוין לתקן שדה אסור: ו אם היה בגובה הגדר פחות מעשרה טפחים אסור לו להרוס אותו עד היסוד עד שיגיע לארץ, אלא עוקר ממנו אזנים ומניח ממנו פחות מטפח על פני הארץ, והיינו כדי שלא יתקן השדה ויסקל האזנים מעל פניה. וההלכה הזו כולה מבוארת:

מחצב בתחלה לתוך שדהו עד שיהיו בו שלש מורביות שהם שלש על שלש על רום שלש שיעורן עשרים ושבעה אבנים: ו גדר שיש בו עשרה אבנים של משאוי שנים שנים הרי אלו ינטלו שיעור גדר עשרה טפחים

אחת ואחת מן המורביות, שלש אמות אורך [על שלש אמות] רוחב על רום שלש, דהיינו כ"ו אזנים של אמה על אמה לכל מורבית ומורבית. וכן היה דרכן לסדרן

בשדה לאחר חניצתו, לג' שורות של ג' ג' שהם ט' אזנים, ויש כיוצא בהן שלש שורות סדורות זו על גבול זו דהא קמחי צרום שלש, הרי כאן שלש פעמים בכל אחת, [ונמלאו עשרים ושבעה]. ולכאורה לישנא דמתני משמע כ"ו לג' המורביות. ושמה כל אבן ואבן היתה של אמה על אמה צרום ג' אמות שכן דרך לחצוב בתחלה. וניחא טפי [דלפי שהאזנים ארוכות קרי להו מורביות, מלשון מורביות של תאנה דפרק ג' דתמיד (מ"ג) ומורביות של ערבה דפ' לולב וערבה (סוכה דף מה)]. וטעמא דמתני דלא יפתח, שלא יאמרו לתקן שדהו הוא מתכוין להיות ראוי שדה לזרעה בשביעית. אי נמי כשחופר לגלות המחצב יאמרו עודר כדי לזרוע. אבל כשיש מקום מגולה שראוי לחצוב [ממנו] כל כך אזנים, מידע ידעי ללזכר אזנים לזנין קעביד. ואיכא דשרי בתוספתא (פ"ג) אפילו מתכוין לעשות שדה [כגון] לזכר מוצאי שביעית, ולא חיישינן למיחזי כמתקן לזכר שביעית, דכיון דאיכא שיעור מרובה כל כך לא חשו למראית העין, משום דמאן דחזי קאמר לזכר אזנים לזנין קעביד. ועוד פ"ג [לפרש"י] לא יפתח אדם מחצב בתחלה. אבל אין לשון התוספתא משמע כן, דקמחי סיפא סלע שזף על גבי הארץ ואין יוצא ממנו, אם יש בו כשיעור הוא מותר ואם לאו אסור: תניא בתוספתא (פ"ג). לא יפתח אדם מחצב בתחלה²¹ בתוך שדהו עד שיהא בו ג' מורביות שהן ג' על ג' צרום ג'²². צמה דברים אמורים בזמן שהוא מתכוין לעשות שדה, אבל בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אפילו דבר מרובה²³ מותר. אמר רשב"ג ד"א צומן שאינו מתכוין לעשות שדה אבל צומן שהוא מתכוין לעשות שדה אפילו כל שהוא אסור²⁴. והך דרייתא קשה טובא דקאמר אפילו דבר מרובה מותר משמע שהיא רבואת, ואדרבה דבר מרובה אית לן להמיר טפי דמוכחא מתני דעד שיהא בו. ושמה משום דדינו של מחצב שלא ליטול כולו, דקמחי סיפא דמתני פחות מכן מחצב וגוממו עד פחות מהארץ טפח, ועל זה קאמר אפי' דבר מרובה שנוטל הכל מותר. וקאמ' משמע כן [בירושלמי] מדמייתי הך דרייתא²⁶ אמתני דגדר: ו של משאוי שנים שנים. שיש [בכל] אחת [מהן] משוי ג' צני אדם: הרי אלו ינטלו. כולן, ואפי' הקטנות, דאילו גדולות אפי' אחת²⁸ ואפי' מונחת בארץ, ואפי' ניטלות ג' על הכתף תנן לקמן (מ"ט) דבאות מכל מקום, ולא מיתחזי הכא כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה: שיעור גדר י' טפחים. בירושלמי (הל' ד

עין משפט נר מצוה א מ"י פ"ג מהל' שמיטה ויוצא ה' ו.

רמב"ם דפוס ישן

ה מחצב. מקום בתוך שדהו יחצב ממנו האבנים מפני שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע: שלש מורביות. שלשה גלים מן האבנים גבוהים על הארץ וכשיחזיל לחצוב מהם קודם שביעית ופסל מהם שבעה ועשרים אבן מותר לו לפסול מהם בשביעית וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו אבל אם נתכוון אסור. ו כשיהיה בגובה הגדר פחות מעשרה טפחים אסור לו להרוס אותו מעיקרו אבל נוטל ממנו האבנים ומניח ממנו פחות מטפח על פני הארץ וזה כדי שלא יתקן השדה ונוטל האבנים מעל פני שדהו וזו ההלכה כולה מבוארת:

הערות לר"ש

19 עיין במהרי" קורקוס פ"ב הל' בביאור שיטת הר"ש והרא"ש. 20 כתי' והמהרי" לנדא. ובדפוס: מפרשים. 21 בכ"ז: כתחלה. 22 בהג' הגר"א מוחק מ"לא יפתח" עד "ברום ג". 23 "דבר מרובה" נמחק, ונכתב במקומו: לשון ירושלמי "יותר מכאן" (הג' הגר"א). 24 בהגהות הגר"א נוסף: אמר ר"ב הורי ר' יוסי כהדא תניא לקולא. 26 נ"ב בירושלמי (הגהות הגר"א). 27 הרע"ב. 28 היינו שאינו גדר של עשר (רד"א סופר).

ליקוטים

שיהיה בו, היינו שימצא בו כ"כ אבנים כדמפרש, שאז יתלה הרואה שעושה לצורך האבנים. ומותר לפתוח אפילו בתחלה, היינו אף שלא היה מגולה כלל. אבל בפחות מזה אין דרך לפתוח מחצב עבורם ויאמרו דלתקן שדהו עושה. דומיא דגדר אבנים במשנה דלקמן. ופי' זה מכוון יפה בלשון המשנה. (ד"ש) בר"ש ד"ה מחצב. ויש [לפרש] עוד כצ"ל. (יעב"ץ) ו. במשנה. גדר. קאי גם כן אלא יפתח בו (מ"ה), וקאמר בכאן אפילו בעשר אבנים מותר. (חידושי הגר"א)

[מכאן שי"ך לעיל עמוד קצא] א. במשנה. וקרובין דברי אלו כו'. קמ"ל טעמא דב"ה דמשום צורך הפרי קשור. אלא שהולכין אחרי הרוב הרגיל. עי' רפ"ב. ולא נימא דטעמייהו משום סמוכין דסמוך קרא דהג' שבועות לקרא לתוספת שביעית [דכתיב] (שמות לד) בחריש ובקציר תשובת, ודרשינן לתוספת שביעית ואח"כ כתיב וחג שבועות תעשה לך. (ראמ"ה)

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

הן י"ב טפחים הא לא קשיא דא"ר יוסי צא חצי טפח לסיתות מיכן, [סיתות] בלע"ז דולטורא, וחצי טפח לסיתות מיכן, וכן (לחבר זה) [לחבריה]², נמצאו ג' נדבכין י' טפחים. [נדבכין]¹, בלע"ז לועאי, 1 כנדצ"ל. 2 הגהת הגר"ז.

פירוש הרא"ש

תוספתא. ד"א צומן שהוא מתכוין לעשות שדה אבל אם אינו מתכוין לעשות שדה אפילו דבר מרובה מותר, רשב"ג אומר צומן שהוא מתכוין לעשות שדה אפילו כ"ש אסור, והלכה כרבנן. והרמב"ם ז"ל פי' לא יפתח אדם מחצב בשביעית אלא א"כ התחיל לפלל ממנו ערב שביעית עשרים ושבעה אזנים, והא דנקיט לשון פתיחה כי המחצב הוא שיהא לארץ ומכוסה עפר על גביו ונריך לפתוח הארץ קודם שיחצוב, תדע דבתוספתא קמחי כסיפא היה סלע זף על גבי הארץ: ו משאוי שנים שנים. שזריך שני אנשים להוציא אחת: הרי אלו ינטלו. כולם. ואפילו הקטנות דאילו הגדולות אפילו אחת אחת ואפי' מונחת בארץ ואפי' ניטלות שלוש על הכתף אמרינן לקמן (מ"ט) דבאות מכל מקום:

שדה אפילו כל שהוא אסור. מחצב. בלע"ז טופרא. ו גדר שיש בו י' אבנים של משאוי שנים שנים. פי' שנוטל אדם מהן במשאו ב'. הרי אלו ינטלו. כולן. שיעור גדר י' טפחים. והן ג' נדבכין. [ירושלמי] ורתניא (אהלות פי"ד מ"א) ג' נדבכין זה מחצב. שדה שיש בה סלעים גדולים ורוצה לחצוב ולהוציאן [לתוך] לעשות שדהו ראוי לזריעה, אם יש שם שלש מורביות דהיינו שלש סלעים שיש בכל סלע וסלע שלש על שלש צרום שלש שהם בכל סלע כ"ו אזנים, דג' על ג' צרום ג' [א] כשתחלקם שמי וערב לג' שורות יהיו ט' אזנים של אמה ומהם יש ג' שורות בגובה, אז יכול לחצוב כולו דכיון שיש בו כ"כ אזנים יאמרו העולם לצורך צנין הוא מוציאן ולא לתקן שדהו, ואע"פ שאין רואין אותו צונה צנין בעיר פעמים שאדם צונה צנין קטן בתוך צנין ונריך לשיעור אזנים הללו, אבל אם המחצב יותר גדול לא [יתחצב] את כולו שיתשדוהו שלתקן שדהו הוא כיון שאין רואין אותו צונה צנין וגם יש בו יותר מדי לצנין קטן שאדם צונה בתוך צניו: